

Müze Mekânlarında Dezavantajlı Gruplar İçin Görsel-Tekno Dilin Kültürel Uyum Çalışmalarında İşlevsel Kılınması: Van Müzesi Örnekleme

Cihat Uğurlu¹ ve Nurten Bulduk²

Öz

Son zamanlarda özellikle dijitalleşme süreciyle birlikte yapılan çalışmalarda kültürel çoğulculuk ve kültürel uyum, bir bilgi toplumu mevzuu olarak ele alınmaktadır. Dijital çağ olarak adlandırılan dönemde, bilgi toplumları ve medya kültüründen oluşan yeni düzende dikkat çeken durumlardan biri de insan hareketliliğinin artışıdır. Yeni çağın önemli bileşenlerinden olan hareketlilik (mobilité), dijital kaynaklarla dünyanın her yerinden çalışabilen ve kolay bir şekilde iletişime geçebilen insanlar anlamına geldiği gibi; farklı nedenlerle (gönüllü-zorunlu) ülkesinden ayrılan insanların varlığına da karşılık gelmektedir. Bu noktada mülteci ve sığınmacı gibi dezavantajlı gruplar, temel haklara erişim ve onları kullanma açısından çoğu zaman farklı sorunlarla karşılaşmakta; etkileşim ile çeşitliliğin merkezi haline gelmiş müzeler bu çok kültürlü toplumların buluşma noktası görevini üstlenmektedir. Müzelerin kültürlerarası köprü görevine dikkat çekmek üzere Van'da yapılan bu çalışmada müze ve koleksiyonları aracılığıyla çocukların kültürel çeşitliliğe ve önemine dair farkındalıklarının arttığı, karşılıklı iletişim-etkileşim yoluyla konulara dair öğrenmelerinin kolaylaştığı tespit edilmiş ve kültürel platformda haklar ekseninde yapılacak çalışmaların çeşitli yararlar sağlayacağı keşfedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müzeler ve Mülteciler, Kültürel Uyum, Dezavantajlı Müze Ziyaretçileri, Müzede İnsan Hakları, Topluluk Katılımı, Informal Eğitim

ABSTRACT IN ENGLISH

Functionalization of Visual-Technological Language in Cultural Adaptation Studies for Disadvantaged Groups in Museum Spaces: Van Museum Example

In recent years, particularly with the digitalization process, studies have increasingly addressed cultural pluralism and cultural adaptation as key topics within the framework of the information society. One of the notable phenomena in the new order, characterized by information societies and media culture, is the rise in human mobility during what is referred to as the digital age. Mobility, a significant component of the new era, not only refers to individuals who can work and communicate easily from anywhere in the world using digital resources but also encompasses the presence of people who leave their countries for various reasons (voluntary or involuntary). At this point, disadvantaged groups such as refugees and asylum seekers often face different challenges in accessing and exercising their fundamental rights. Meanwhile, museums, which have become centers of interaction and diversity, serve as meeting points for these multicultural societies. This study, conducted in Van to highlight the role of museums as intercultural bridges, found that children's awareness of cultural diversity and its importance was enhanced through museum collections and

¹ Arş. Gör., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye, E mail: cihatugurlu@yyu.edu.tr

² Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye, E mail: bulduknurten@yahoo.com

exhibits. Moreover, it was observed that mutual communication and interaction facilitated their learning about these topics. The findings revealed that rights-based initiatives within cultural platforms can offer various benefits.

Keywords: *Museums and Refugees, Cultural Harmony, Disadvantaged Museum Visitors, Human Rights in the Museum, Community Participation, Informal Education*

Giriş

Yeni-dijital çağda bir tarafta yeni teknoloji ürünü araçlarla sanal gerçeklikte yaşama dair var olabilmek mümkünken ve dijital dönüşümle yaşamın her alanı sayısallaştırılırken (Ayyıldız ve Demir, 2022) yine aynı çağda insanoğlunun hak, hukuk, adalet ve barışçıl yaşam adına ilerleme kat ettiği onca yol, tekrar başa sarmışçasına savaşlar eşliğinde milyonlarca insanın ölümü ve zorunlu göçü ile sonuçlanmaktadır. Suriye İç Savaşı, Afganistan İç Savaşı ve İsrail-Filistin çatışmasında yaşananlar bu durumun radikal örnekleridir. Kitlesele göç krizlerinin meydana geldiği bu çağda müzeler, özellikle sığınmacılar ve mülteciler gibi yaşadığı yerden koparılmış insanlar için kültürlerarası etkileşim mekânları olarak hizmet vermek üzere eşsiz bir konuma sahiptir. Geleneksel olarak kültürel mirasın taşıyıcısı ve koruyucusu olarak işlev gören müzeler, farklı topluluklar arasında kapsayıcılığı ve diyalogu arttırmak üzere dinamik sosyal kurumlar olarak giderek daha fazla rol üstlenmektedir (Sandell, 2002; Janes ve Conaty, 2005). Formel olmayan bu eğitim kurumları, kültürel korumanın yanı sıra eğitim ve sosyal içerme için de kritik kurumlar olarak hizmet vermektedir. Ancak geleneksel müze alanları, ana akım kültürün baskın dilini konuşamayan mülteci ve sığınmacılar da dâhil olmak üzere dezavantajlı gruplar için çoğu zaman önemli zorluklar teşkil etmektedir. Yaşadıkları topraklardan olan bu insanlar, dil bariyerleri nedeniyle müze sergileri ve eğitim araçlarıyla tam olarak etkileşime geçememektedir. Bu ise göçmenlerde yalnız hissetme, dışlanma ve istenmeme gibi duyguları şiddetlendirmektedir. Bu dışlayıcı ve ötekileştirici etki, müzelerin önemli rollerinden olan kültürlerarası anlayışı teşvik eden kapsayıcılık rolüyle de çelişmektedir (Black, 2012; Sandell, 2007; Lynch, 2017).

Farklı kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapan müze gibi formel olmayan eğitim imkânı sunan kurumlar, bahsi geçen sorunların azaltılmasında, kültürlerarası diyalogun geliştirilmesinde ve insan hakları çerçevesinde kültürel etkinliklere katılma gibi çoklu yönüyle savaş mağduru göçmen, sığınmacı ve mültecilerin kendilerini geliştirebilecekleri imkânlar sunabilmektedir. Dezavantajlı gruplar içinde değerlendirilen mülteci, sığınmacı ve göçmenler müze mekânlarında videolar, etkileşimli ekranlar ve arttırılmış gerçeklik gibi dijital araçları kullanan bir yaklaşım olan görsel tekno-dil sayesinde dilsel kısıtlamalara takılmamakta ve bu görsel teknoloji sayesinde görsel ve duysal deneyimler yoluyla tarihi anlatılara, sanatsal ifadeler ve bilimsel bilgiye erişmekte ve onları yorumlayabilmektedir (Hooper-Greenhill, 2000). Müzeler, aynı zamanda dijital hikaye anlatımı ve multimedya araçlarından yararlanarak, farklı etnik ve kültürel gelenekten gelen toplulukların ortak bir zeminde buluşmalarını sağlamakta ve ortak öğrenme deneyimlerine dâhil oldukları daha kapsayıcı, daha eğitici alanlar olarak işlev görmektedir (Parry, 2007; González-Herrera vd., 2023). Bununla birlikte, müzelerde kullanılan dijital aygıtlar, bir yandan erişilebilirliği artırırken bir yandan ise insanların birbirleriyle etkileşim halinde olduğu katılımcı ortamlar yaratarak sosyal uyumu ve katılımı da teşvik etmektedir (Ciolfi ve Bannon, 2002). Genellikle sosyal izolasyon ve yalnızlık yaşayan sığınmacı ve mülteciler için, görsel teknoloji ile kolaylaştırılan müze ziyaretleri, yeni ortamlarında katılım, kimlik müzakeresi ve aidiyet duygusu için anlamlı fırsatlar sağlamaktadır (Naguib, 2013). Türkiye ve dünyadaki diğer müzeler, kapsayıcı dijital politikalar izleyerek kültürel kaynaşmanın aracıları olarak, rollerini yeniden tanımlayabilir ve dil yeterliliğine

bakılmaksızın tüm ziyaretçilerine mirası ve bilgiyi eşit bir şekilde sunabilir. Bu kurumlar, sahip oldukları dijital medya, ikonografi ve interaktif teknolojilerin bir sonucu olan "görsel tekno-dil" vasıtasıyla sosyo-kültürel mirasa erişimi kolaylaştırdıkları için bir demokratikleşme zemini de yaratmaktadır. Ziyaretçilerin katılımını, eserlerin yorumlanmasını ve erişilebilirliği arttırmak üzere son nesil teknoloji ve iletişim araçlarının kullanımı anlamına gelen tekno-dil, arttırılmış gerçeklik (AR), sanal gerçeklik (VR), çok dilli ve dokunmatik ekranların entegre edilmesiyle, yerinden olmuş bireylerin tarihi ve sanatsal içerikleri metne ve ana akım kültürün diline bağlı kalmaksızın evrensel görsel aygıtlarla anlamasına, yorumlamasına ve analiz etmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, ziyaretçilerin birer pasif tüketici konumundan uzaklaştırıp eylem ve katılımına yol açmaktadır. Bu ise kültürlerarası empatinin gelişmesine öncelik veren "post müze" kavramıyla uyumluluk gösterdiğini ortaya koymaktadır (Hooper-Greenhill, 2000). Bu teknolojilerin varlığı, mültecilerin yazılı ve sözlü mirası anlamalarını kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda bulundukları yere yönelik aidiyet duygularının da gelişmesine yol açarak kendi kültürü ile ev sahibi kültürün anılarıyla bir bağ kurma ve ortak alanlar geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu da toplumsal ve kültürel uyumun hızlanmasını beraberinde getirmektedir. Bu aygıtlar sayesinde, teknoloji okuryazarlığı zayıf olanların erişilebilirlikleri artmakta, travmaya karşı dirençlilikleri gelişmekte, kendi kültürleriyle bağlantı kurmaları ve ev sahibi kültürün tarihini keşfetmeleri mümkün hale gelmekte ve kayıp ya da uzak mirasla etkileşim kurmaları sağlanmaktadır. Eğitim ve sosyal içerme mekânları olan müzeler, bu faydaları ile mental iyileşme ve karşılıklı anlayışa da destek olmaktadır. Tüm bu faktörlerin kümülatif etkisiyle mültecilerin sosyo-kültürel uyumları hızlanmakta ve sosyal hayata kazanımları sağlanmaktadır.

Yapılan bu çalışmada ise Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Van ilindeki, Van müzesinin dezavantajlı gruplarını sosyal hayata dâhil etmek için görsel tekno-dilden nasıl yararlanabileceği ele alınmakta ve bu tarz girişimlerin müze gibi informal alanları eşitlikçi, katılımcı ve demokratikleştirici mekânlara dönüştürmenin gerekliliği vurgulanmaktadır. Çalışmada hem saha araştırması hem de disiplinler arası çalışmalardan yararlanılarak, dilsel dışlanma ele alınmakta ve kültürlerarası dayanışmayı besleme noktasında müzelerin toplumsal entegrasyonda oynadıkları katalizörler rolüne dikkat çekilmektedir. Van ilinin İran ile sınır komşusu olması ve Asya'nın diğer ülkelerine açılan sınır kapısı görevi görmesi nedeniyle mülteci, sığınmacı ve göçmenlerin varlığı açısından özellikle önemlidir. Bu özelliği ile Van şehrinin müzesi de ağırladığı dezavantajlı mobil halindeki kitlelerin ilde kalış süreleri boyunca il halkı ile uyumlu yaşamasına destek sunabilir özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Ayrıca müzedeki dijital müze düzenekleri ile yaratılan görsel-tekno dil sayesinde koleksiyonlar üzerinden hedeflenen kültürel uyum çalışmalarının daha verimli kılınabileceği belirlenmiştir.

1. Müzelerde Dijital Dönüşüm ve Görsel Tekno-Dilin Kullanımı

İleri düzey teknolojik sistemlerin entegrasyonu, geleneksel müzelerin hem işlevlerini hem de yapılarını tartışma konusu yapmaktadır. Dünyadaki tüm sektörleri derinden etkileyen dijital dönüşüm, müzeler de dâhil olmak üzere bütün kültür kurumları üzerinde derin etki yaratmıştır. Dijital, dijitalleşme ve tekno-dil kavramları bu anlamda müze mekânlarında somut kılınan kavramlar olmaktadır. Bu noktada "dijital" terimi, basit bir ifade ile "elektronik-otomatik anlamında" kullanılmaktayken (Technopedia, 2024: WEB) mekanik olmayan ve otomatik çalışan ekipmanlara da dijital cihazlar adı verilmektedir (Merriam Webster Dictionary, 2024: WEB). Dijitalleşme ise analog (tek yönlü iletişim üzerine kurulu ve insan müdahalesi gerektiren) sistemden otomatik sisteme (interaktif iletişimin olduğu ve insan müdahalesinin

olmadığı/azaldığı) geçişi ifade etmektedir (Cambridge Dictionary, 2024: WEB). Bu açıdan analog sisteme tezat oluşturacak şekilde depolama, işleme ve iletme olanak tanıyan sisteme "dijital"; iş verimliliğini, erişebilirliği ve yeniliği sağlayan teknolojiye "dijitalleşme" ve bu sürecin yönetilmesi ve işletilmesini kolaylaştıran yazılım, platform ve teknolojik aygıtlara da dijital araçlar denilmektedir. Genel anlamda tüm bunların çıktısını ise "Dijital Tekno-Dil" oluşturmaktadır. Bu açıdan tekno-dil, ziyaretçi katılımını, erişebilirliği, etkileşimi ve genel deneyimi geliştiren çeşitli dijital aygıtların ve iletişim stratejilerinin entegrasyonu anlamına gelmektedir. Bu kavram, özellikle yakın zamanda teknolojinin hızlanmasıyla müze mekânlarında daha yoğun kullanılır hale gelmiştir.

Bu noktada geleneksel müzeler, kültürel mirasın korunduğu mekânlar olarak işlev görse de 1900'lü yılların sonlarına doğru yaşanan değişim ile birlikte kapsayıcılıklarının yetersizliği; yani farklı kitlelerle olan kopukluğundan ötürü eleştiri oklarının hedefi haline geldikleri görülmektedir. Özellikle COVID-19 salgını sırasında, dijital dönüşüm çok daha gerekli hale geldiği için buna direnç gösteren müzeler, eleştirilerden kaçamadılar (Irizarry, 2021). Yenilenme ve güncel kalma ihtiyacından ötürü müzeler, günün şartlarına uygun şekilde yeni uygulamalara adapte olmanın arayışı içerisinde. Dijital devrime ayak uydurmak üzere müzelerin önemli bir kısmı etkileşime ve dinamik katılıma öncelik vererek sanal gerçeklik (VR), artırılmış gerçeklik (AR) ve internet tabanlı veri yönetimi gibi dijital teknolojileri kullanmakta, kültürel mirasın korunması ve aktarılmasında yeni bir yaklaşım sergilemektedir.

Son yıllarla birlikte internet ve mobil cihazların kullanım alanının genişlemesi dijitalleşmenin önünü açan esas unsur olmuştur. Böylece müzeler de dâhil olmak üzere birçok kurum dijitalleşmeyle barışık bir şekilde fiziksel alanlarla sınırlı olan eserlerini küresel erişime açtı (Parry, 2007). Erişimin bu şekilde demokratikleşmesi, müzelerin dinamik, diyalogik ve yoğun etkileşim alanlarına dönüşmesine katkı sağladı (Falk ve Dierking, 2013). Müzelerdeki bu dönüşüm, yapısal anlamadaki değişiklikleri doğurmakla kalmadı aynı zamanda kültürel mirastaki dijital süreç ve yenilik anlamına gelen "tekno-dil"in ortaya çıkmasına da yol açtı. Bu uygulama ile müzeler, nesne merkezli alanlardan; deneyim ve etkileşim merkezli mekânlara dönüşmüş oldu (Peng, 2022).

Çağdaş ve yenilikçi müzelerin etkileşimi ve katılımı arttırmak üzere kullandıkları sanal ve artırılmış gerçeklik (VR/AR), katılımcıların tarihi mekânları ziyaret etmelerine olanak tanımakta, onların zaman ve mekânın ötesine yolculuk etmelerine aracılık etmektedir. Böylece yapay zekâ merkezli robotlar ve öneri sistemleri, katılımcının tercihlerine göre içerikleri kişiselleştirmekte ve ihtiyaca binaen sergi tasarımını yönlendirebilmektedir (Marty, 2007). Kullanılan bu teknolojik aygıtlar vesilesiyle katı kuraların yerine akışkan, teknoloji güdümlü deneyimlerin var olduğu "post müze" kavramının gelişmesine de yol açmaktadır (Hooper-Greenhill, 2000). Sonuç olarak geleneksel müzeler teknoloji odaklı kurumlara dönüşmekte ve müzelerin işlevleri ile yapıları yeniden tanımlanmaktadır. Bu anlamda tekno-dilin benimsenmesi ve kullanılması, yapısal bazı değişiklikler anlamına gelmesinin yanı sıra ziyaretçi etkileşiminin, erişebilirliğin ve katılım arttığı daha demokratik, daha kapsayıcı çok kültürlü buluşma mekânlarının yaratılması anlamına da gelmektedir.

2. Müzelerde Dezavantajlı Topluluklar ve Katılım Hakları

Farklı ülke ve kültürlerde var olma savaşı vermek oldukça zordur. Çoğunlukla savaştan, doğal afetlerden kaçarak, daha iyi bir yaşam kurma isteğinden kaynaklı insanların evlerini terk etmek zorunda kalmaları, pek çok açıdan telafisi zor sorunları beraberinde getirmektedir. The

Guardian yazarlarından olan Alexander Betts, "Uluslararası olarak kabul gören mülteci tanımının dışında kalan ancak yine de çok ciddi sosyoekonomik hak mahrumiyetlerinden kaçan kişilere 'hayatta kalma göçmenleri' denebileceğini" belirtir (Betts, 2013). Bu durumda bireyin (göçmen, mülteci, sığınmacı) hayatını tehlikeden korumak adına ülkesinden kaçmasıyla birlikte diğer pek çok faktör de ayrılmanın tek umut olduğu gerçeğine işaret eder. Bu durumun yanında bir de dezavantajlı bireylerin ülkelerinden, bulundukları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaları mevzuu bulunmaktadır. Göç süreci boyunca gittikleri ülkelerde ciddi sorunlarla karşı karşıya kalan dezavantajlı bireylerin özellikle eğitimsel ve ekonomik sistemlerden dışlanmaları, yaşama devam etme zeminini temelsiz kılan durumlardan biridir. Benzer şekilde farklı kültürler içinde doğan ve büyüyen bireylerin temel ihtiyaçlarından biri olan sosyalleşme ve toplumsal yaşama katılma gibi konular adına sunulabilecek en iyi örneklerden biri olan "müze" gibi formel olmayan eğitim kurumlarından dışlanmaları da bir başka önemli konudur (Kinsley 2016). "Bir bireyin kültürel mirasının ana akım kültür içinde temsil edilme derecesini" ifade eden kültürel temsil (Azmat ve Rentschler 2017: 317) yerlerinden edilmiş dezavantajlı bireyler için de oldukça önemli noktada durmakla birlikte müze gibi kurumlarda fazlasıyla bulunan bir özelliğe sahiptir. Bu yönüyle kültürel yaşama katılma ve temsil hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (BM 1948) 27. maddesinde yer almakta (UN- Universal Declaration of Human Rights, tarihsiz: WEB/ <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>) ve UNESCO'nun 2001 tarihli Kültürel Çeşitlilik Evrensel Beyannamesi'nde daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır (UNESCO, 2001: WEB/ <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity>).

Bu yasal düzenlemeler, devletleri ve dolayısıyla müzeler gibi kamu kurumlarını, dezavantajlı toplulukların kültürel faaliyetlere erişimlerini mümkün kıldığı gibi bu faaliyetleri birlikte yürütebilmelerini de sağlamaktadır. Dezavantajlı gruplardan olan mülteci ve sığınmacılar için bu durum temsil edilmeyi, katılımı ve miraslarını paylaşma fırsatı tanıma anlamına gelmektedir. Bununla birlikte kültürel temsilin başkalarıyla anlam kazandığı, bilgi üretmek ve paylaşmaktan meydana geldiği de unutulmamalıdır (Hall, 2010). Yerinden edilmiş veya ayrı kalmış bireylerin müzelerde kültürel kimliğini temsil edebilme ve diğerleri ile bu bağlamda bilgi alışverişinde bulunarak anlam üretebilmeleri mümkün ve oldukça önemlidir. Bu anlamda müzeler, salt toplumsal miras ve bilginin korunduğu yerler değil, aynı zamanda sosyal katılım ve etkileşim için önemli alanlar olarak görev yapmaktadır. Kültür ve eğitim kurumları olarak hizmet üreten müzeler, başta sığınmacı ve mülteciler olmak üzere bütün dezavantajlı ve toplumdan soyutlanmış toplulukların katılım haklarını korumak adına önemli görevler üstlenmektedir. Özellikle son yıllarda, yerinden olmuş sığınmacı, mülteci ve diğer dezavantajlı topluluklar için bu mekânlarda yürütülen faaliyetler, önemli çalışma alanları olarak ön plana çıkmaktadır. Bu tarz çalışmalar, toplumların ayrılmaz parçaları olan mülteci ve sığınmacıların sosyo-kültürel katkılarının artmasından ve bu katkı ile katılımlarının desteklenmesi ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle kültür mekânları olan müzeler, güçlendirme, etkileşim ve kültürlerarası köprü alanları olarak hizmet üretebilir, sosyal içermeyi arttırabilir ve bahsi edilen grupları pasif öznelardan çıkararak katılım ve katkı sağlayan bireylere dönüştürebilir.

Genel anlamda müze katılımı, pasif sergileme tarzından etkileşim odaklı, aktif katılımı ve birlikte oluşturmayı öngören bir modele doğru şekillenmiştir. Bu sergilere gelen insanlar formel olmayan bir ortamda bulundukları için çoğu zaman sergiyle ilgili ırksal bir komplekse girmez ve kendilerini rahat hissederek (Falk 1995; Jun vd. 2008). Bu anlamda müzelerde dezavantajlı bireylere dair ırk ve etnik köken farkını veya benzerliklerini işleyen çalışmalar, kültürel temsil eksikliğini tamamlamada ya da dengelemede önemli yere sahiptir. (Acevedo ve

Madara, 2015: WEB; Garibay, 2009). Bu yönüyle akademik çalışmalarda müzelerin katılımcı tarzlarının, farklı kültür ve kimliklerin yer almasını kolaylaştırabileceği ve yerleşik tarihsel söyleme alternatif sunacak yeni anlatılar geliştirebileceği ileri sürülmektedir (Alves Moreira ve Jakobi 2021). İnsan haklarını ve kültürel vatandaşlığı önceleyen yaklaşımlar, dezavantajlı toplulukların kültürel hayata katılım noktasında eşit haklara sahip olduğunu ve bu hakka; birlikte oluşturma, yeniden yorumlama ve etkileşim kurmanın dâhil olduğu ileri sürülmektedir (Boersma, 2023). Ayrıca müzeler, yerinden olmuş insanlara gittikleri yerdeki toplumla bağlantı kurma yolu da sunabilirler. Küresel insani bir probleme farklı açılardan bakabilme imkânı sağlayabilir ve yerel toplumların, yerinden edilmiş insanları anlamalarına imkân sunabilirler.

Gelişmiş ülkelerde müzeler, göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar gibi dezavantajlı bireylere ses olmak için çeşitli şekillerde çalışmaktadır. Bunu da ağırlıklı olarak mülteci gibi grupların hikâyelerini öne çıkararak veya ortak noktalar üzerinden hikâyeler ile duygudaşlık geliştirmeye çalışmaktadır. Bu çalışmalar gittikleri ülkelerde veya yerlerde yaşayan insanların, krizler yaşamış kişi/grupların insani tarafıyla özdeşleşmelerine yardımcı olmaktadır. Bu türden çalışmalar “göçmen” olmanın getirdiği olumsuz etiketlemeleri ortadan kaldırmaya da yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda pek çok kurum, mültecilerin deneyimlerinden iç görü elde etmek için onlarla iş birliği yapmakta hatta müze rehberi olarak çalışmaları sağlayarak ziyaretçilerin koleksiyonlarla bağlantı kurmasına zemin sunulması gibi farklı alternatif yollar da denemektedir. Tüm bu çalışmalar müze gibi kurumların mültecilerin, sığınmacıların ve göçmenlerin yeni topluluklarda kabul görmelerine yardımcı olmak üzere yapılmaktadır. Örneğin Birleşik Krallık’ta bulunan çok sayıda müzenin bir araya gelerek yaptıkları "Mülteci ve Sığınmacıların Katılımı" projesi bunun örneklerden biridir. Projeye müze girişimlerinin mülteci ve sığınmacıların refahını arttırmak ve sosyal uyumun teşvik edilmesi planlanmaktadır (Rodenhurst, 2007). Benzer şekilde Londra’da bulunan Göç Müzesi de kültürlerarası ilişkiyi arttırmaya yönelik farklı girişimlerde bulunmak üzere göçmen sanatçılarla iş birliği yapılması da bu anlamda oldukça önemlidir (Gorny, 2023).

Bu olumlu gelişmeler rağmen, çok sayıda engel ve zorluk devam etmektedir. Sığınmacı ve mülteciler gerek yasal durumlarından ötürü gerekse dilden kaynaklı bariyerlerden ötürü müze gibi kültürel kurumlardan çoğu zaman istifade edememekte ve otomatik olarak dışlanmaktadır. Örneğin sığınmacılar kültürel aktivitelere katılmak için yasal belgelerden yoksun olurken mülteci ve sığınmacılar da ekonomik kısıtlılıklardan dolayı eylemsiz kalabilmektedir. Bu yüzden geleneksel müzelerin çoğu baskın grubun beklenti ve ihtiyacına cevap verecek şekilde kurulmakta ve dizayn edilmektedir. Bu da ötekileştirme ve dışlamanın kültürel yönünü oluşturmaktadır. Bu tarz kurumsal uygulamalar ise kamusal kültürün oluşmasında eşit katılımı savunan demokrasi ilkeleriyle ters düşmektedir (Museums Association, 2025). Müzeler, aynı zamanda politikalar ekseninde kimi kültürleri görünür kılabilirdiği gibi kimilerini de görmezden gelebilir. Bir sanat eserinin teşhirinin ötekine tercih edilmesi “sanatın ve kültürün nasıl temsil edileceğine dair bir seçimdir” (Azmat ve Rentschler, 2017). Bu durumda sergilerde ortaya konan kültürel öğeler, “dışlanan veya yanlış temsil edilenler” de olabilir (Hall, 2010). Bu bağlamda müzeler, gerçek anlamda katılımın sağlandığı mekânlardan ziyade tokenizm tehlikesiyle karşı karşıyadır. Güç ve temsiliyet dengesizliği, kurumsal önceliklerin daha çok ön plana çıkmasına ve katılımcıların ihtiyaçlarının gölgede kalmasına yol açabilmektedir. Bununla birlikte sonuçların neler olduğu ile ilgili yetersiz değerlendirmeler, uzun vadeli etkileri de belirsiz kılmaktadır. Bahsi edilen sorunlara çözüm bulmak üzere bilim insanları ve uygulayıcılar, müzelerin sürekli değerlendirme uygulamalarını benimsemesi ve sonuç temelli bir yaklaşıma geçmesi gerektiğini önermektedir. Bu durum, kapsayıcı bir karar alma süreci

geliştirmeyi, katılımcılar için uzun vadeli fon sağlamayı ve dezavantajlı gruplar için erişilmesi rahat olan dijital ve fiziki alanlar geliştirmeyi içerir (Boersma, 2023).

3. Dijital Çağda Müzeler ve İnsan Hareketliliği: Mülteciler, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Çalışmak

Müzeler, başlangıçta eserlerin saklanması, korunması ve sergilenmesi için tasarlanmış fiziki mekânlar olsalar da bugün, bilgiye dayalı eğitim ve öğretim işlerinin yanı sıra kişisel deneyime olanak sağlayan, iletişime dayalı, dijital ortamlara doğru dönüşmektedir. Dolayısıyla hızla gelişen ve hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olan dijital dünya, sanatta da yeni yöntem ve gelişimleri beraberinde getirmektedir. Dijital teknolojilerin başat kılındığı bilişim çağında müzecilik alanında meydana gelen dijital imkânlarla sergi anlayışına geçiş, hedef kitlenin katılımını sağlamak açısından yeni bir bakış açısı gerektirmektedir. Günümüzde müzeler, geçmişteki başat hedef olan koruma odaklı yaklaşım ve elde edilen koleksiyonların arşivleme önceliğinin yanında, eğitim odaklı ve pedagojik yeterlilik isteyen fonksiyonlarıyla birlikte bilimsel araştırma uzmanları için kaynak sağlayan etkileşimli, dijital ortamlara dönüştürülmektedir. Etkileşim mekânı olan müzeler, yeni müzecilik algısı ile hem duvarsız müze adı altında online hem de fiziki mekanlar ile yeni çağın insan hareketliliğini göz önünde bulundurularak gelişme çalışmaları içerisinde yer almaktadır. Dezavantajlı bireyler statüsündeki sığınmacı, mülteci ve göçmenlere “Yeni İnsan Hakları” çerçevesinde dijital kaynaklara erişim hakkı mevzuuyla birlikte göç ettikleri, sığındıkları ülkelerde kültürel uyum adına müze mekânlarından yararlanmaları için yine dijital kaynaklarla sergilerin düzenlenişi önem arz etmektedir. Dijital düzenekler ve sergi araçları ile dil engelinden kültürel bağlantıları bulup analiz etmeye dek pek çok hususta dezavantajlı gruplarla yapılacak çalışmalar kolaylaşmaktadır.

Dünyanın farklı ülkelerinde örneklerin hayata geçirildiği dijital ve interaktif müze çalışmalarında dezavantajlı bireyler de göz önünde bulundurulmaktadır. Tokyo’da 2018’de yüksek teknolojilerin kullanıldığı ve eğlence merkezi olarak tasarlanan yapay bir ada olan Odaiba bölgesinde Mori Binası Dijital Sanat Müzesi (Mori Building Digital Art Museum)³ u durumun en canlı örneğini oluşturmaktadır. Müze bünyesinde 520 bilgisayar ve 470 yüksek teknolojili projeksiyon cihazı bulunmaktadır. Bununla bilim, sanat, tasarım ve teknoloji arasında disiplinlerarası ilişkiler kurmak suretiyle dünyayı ve doğayı farklı bir deneyimle ziyaretçilere yeniden yaşatmak amaçlanmaktadır. Dünyanın en büyük dijital sanat müzesi mottosuyla açılan müzenin ilk sergisi “teamLab Borderless” (teamLab Sınırsız) adını taşımaktadır ve sergide, adının ifade ettiği gibi sanatın kendi bariyerleri ile insanlar arasındaki bariyerleri aşarak, sınırsız iletişim amaçlanmıştır. Müzede yer alan eserler önceden kaydedilmiş ve kendi kendini tekrar eden dijital görüntülerden oluşmamaktadır. İnteraktif animasyonlar aracılığıyla izleyicilerin hareketlerini algılayıp tepki vererek onlarla ilişki kuran dijital eserlerde ışık, renk ve farklı grafik öğeler yer almaktadır. Müzenin en ilgi çeken yönü ise animasyonlarda yer alan eserlerin döngüsel yapıda olmayışı ve özel yazılımlar sayesinde ortamdaki hareketlilikten etkilenerek, organik olarak değişim ve gelişim gösteriyor olmalarıdır. Sergi süresince belirlenen konseptte göre, müzede birbiriyle bağlantılı beş farklı bölge yaratılmıştır: İlk bölge Sınırsız Dünya/Borderless World adını taşımaktadır. Burada interaktif dijital bir doğa manzarası olarak tasarlanmış pek çok farklı dijital eser yer almaktadır. Bu bölgede izleyici,

³ Bkz. (Mori Building Digital Art Museum) <https://www.mori.art.museum/en/mamdigital/>

dijital şelaleler, kuşlar, çiçek tarlaları, ormanlar arasında kendi yolunu çizerek ilerleyebilmektedir. Diğer bölge, beynin mekânsal tanıma yeteneklerini eğitmek ve insanları hareket ettirmek için tasarlanmış bir alan olarak Atletizm Ormanı/Athletics Forest adını almıştır. Ziyaretçiler bu bölgede uzayda parıltıdan direklerle tırmanabilir, galaksi simülasyonu içinde bir trambolinde zıplayabilir veya görsel sunumlar içinde denge oyunları oynayabilirler. Çocuklar için tasarlanmış olan Gelecek Parkı/Future Park ise onları sanatla buluşturan, ilginç uygulamalarla kendi tasarımlarını ve müziklerini yapmalarını sağlayan bir alan olarak ifade edilmektedir. Lambalar Ormanı/Forest of Lamps, renkli lambalardan oluşan bir evreni göstermektedir. Son olarak EN Çay Evi/EN Tea House bölümü kurgulanmıştır. 'EN Tea', Nagasaki yakınlarındaki Hizen'de yetişen yeni bir yeşil çay türüdür ve müzenin yer aldığı bölgeye yakın bir yerde yetiştirilmektedir. Bu bölümde izleyiciler dijital çiçeklerle donatılmış çaylarını yudumlarken birbirleriyle sohbet edebilmektedir. Türkiye'de ise 2000'li yıllarla birlikte Pera Müzesi koleksiyonunda yer alan Osman Hamdi Bey'in "Kaplumbağa Terbiyecisi" adlı eserinde sanal gerçeklik kullanılarak, sanatsal deneyimin daha kişisel ve interaktif ortama taşınması çabası gösterilebilir. "Osman Hamdi Bey'in Dünyasına Yolculuk-Kaplumbağa Terbiyecisi" deneyiminde olduğu gibi, ülkemizde kısmen de olsa Sanal Gerçeklik (VR-Virtual Reality) ve 3D animasyon şeklinde etkileşimli iletişime açık sanatsal kurgular yapılmaya başlanmıştır (Bostancı, 2019). Dolayısıyla dijital çağda müzelerde meydana gelen bu gelişmeler çerçevesinde insan hareketliliği bağlamında fiziki ziyaret kadar çevrimiçi ziyaret de gündeme gelerek; bu durum mülteciler, sığınmacılar ve göçmenler gibi dezavantajlı bireylerin müzelerden yararlanma biçimleri adına da tartışılması gereken bir alan yaratmaktadır. Müzelerde mülteciler gibi dezavantajlı bireylerle fiziki anlamda çalışmak başta ekonomik nedenler olmak üzere zor olabilirken online gezi ve müze çalışmalarına katılım dezavantajlı bireyler için geliştirilebilecek olanaklardan birini sunar. Van Müzesi örneğinde müzede yapılacak faaliyetlerden önce çocuklarla bünyesinde bulundukları kurumlarda yapılan ön çalışmalarda sanal müze turu ve müzenin resmi web sitesi üzerinden müzede çalışılacak koleksiyonlara dair online bilgi edinebilme durumundan yola çıkılarak görülmüştür ki dezavantajlı bireylerin internet ve bilgisayara, akıllı telefonlara erişimleri mümkün oldukça sanal müze çalışmalarına evlerinden kolaylıkla dahil olabilirler. Dolayısıyla düzenli bir şekilde fiziki müze mekânlarına gidemeyen çocuklar evden veya dijital imkânlarla erişim sağlayabildikleri irtibat noktalarından müzelere bağlanarak müzede hayata geçirilen eğitimlerden ve faaliyetlerden yararlanabilirler.

4. Dezavantajlı Gruplarda Haklar ve Uyum Çalışması: Van Müzesi Örnekleme

Dijital kültürün gelişiminde iletişimin dijital hale geldiği belirleyici zaman dilimi, Shannon'ın "Bir Matematiksel İletişim Teorisi" adlı makalesine kadar götürülebilir. Shannon, "bit" in ve Bilgi Teorisi olarak adlandırdığı yeni bir dijital iletişim modelinin mucidiydi. Günlük hayatımızın büyük bir bölümünde var olan bu teoriye göre "tüm veriler sıfırlara ve birlere indirgenebilir, kolayca ölçülebilir, işlenebilir ve kopyalanabilir. Aslında, Shannon'ın on yıl önceki yüksek lisans tezi, ikili bilgileri elektronik devrelerle işleme fikrini zaten araştırmıştır." (Morris, 2016). 21. yüzyıl merceğinden baktığımızda, Shannon'ın çalışmalarının, insanların ve dijital nesnelerin akıllı telefonlar, tabletler, dizüstü bilgisayarlar, akıllı video, film ve TV'den gömülü medyaya kadar çeşitli cihazlar ve yöntemler kullanarak bağlandığı internet üzerinden analogdan dijital iletişime geçişte paradigma değişiminin zeminini hazırladığını görüyoruz. Söz konusu sistem, günümüzde müzelerde de etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Görme engelliler, için Van Müzesi'nde de bulunan ve dijital sergi sistemleriyle uyumlu akıllı telefonlar,

tabletler ve akıllı telefon kameralarının yardımıyla ücretsiz sözlü açıklamalar sağlayan düzenekler, sergi etiketleri kullanılmaktadır. Bunun yanında akıllı gözlükler de işitsel engelli bireyler için müzeyi gezmede ve müzede yapılacak etkinliklere aktif katılımı sağlarlar. Müzede yer alan “dijital menu board” denilen ve “dokunmatik ekran” olarak da adlandırılan etkileşime izin veren dijital sergi etiketi düzeneklerinde artırılmış gerçeklik ve yapay zekâ kullanılması bunun en iyi örnekleridir. Görme engelli ziyaretçilerin, nerede olduklarını ve önlerinde ne olduğunu sesli aktarımla söyleyen “engelli ziyaretçiler için sesli rehberler” müzedeki ilgili etkinlikleri kolaylaştırıcı kılacaktır. Bu noktada görsel 1’de Van Müzesi’nde yer alan LED televizyonda para nesnesinin Van Havzası’ndaki hikâyesi görselleştirilerek anlatması oldukça önemlidir.

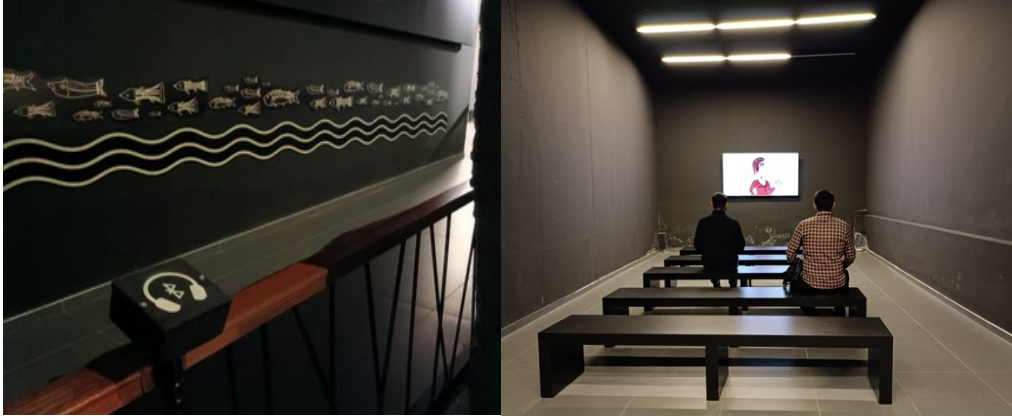

Görsel 1. Van Müzesi’nde yer alan LED televizyonda para nesnesinin Van Havzası’ndaki hikayesi görselleştirilerek anlatılmaktadır.

Yine 3D baskı dijital sistemi de görme engellilerin müzedeki gezilerini kolaylaştırmaktadır. İşitme engelliler için de aynı düzeneğin etkileşimli LED ekranlı görsel versiyonu ve gerçek zamanlı altyazı seçeneği ile müze video gösterimi düzeneği, müze gezisini etkin ve kolaylaştırıcı kılabilir. Dezavantajlı bireyler için sergi düzeneklerinde yer alan dijital çağrı sistemleri ile de uzaktaki bir personele bağlanmak mümkündür. Bağlanan personel engelli veya diğer dezavantajlı ziyaretçilere müzede gezinirken yardımcı olabilir. Görsel 2 ve 3’te işitme, görme engelliler ve resmi dili bilmeyen mülteci gibi grupların yararlanabilecekleri dijital kaynaklar görülmektedir.

Yukarıda bahsedilen sistem ve düzenekler Van Müzesi’nde dezavantajlı çocuklar (görme, bedensel, işitme engellilerle mülteciler gibi) için de geçerlidir. Dezavantajlı çocukların bu dijital cihaz ve düzeneklerden veya diğer dijital kaynaklardan yararlanmalarını sağlayan temel iletişim kaynağı esasında tekno-dil veya görsel dildir. Özellikle müzede hemen hemen her bölümde yer alan dijital kioskların görseller eşliğinde verdiği bilgiler sayesinde (bilenler için İngilizce alt yazı seçeneği ile) her çocuğun ele alınan konuları anlayabilmesi ve etkileşimli bir şekilde etkinliğe katılması üst düzeyde sağlanabilmektedir. Ayrıca farklı güzergahlara yerleştirilen müze LED ekranlarıyla da çocuklarla birlikte çalışılan kültürel uyum konularının anlamlandırılması kolaylaşırken çocukların müze mekanına ve birbirlerine adaptasyonun gerçekleştirilmesi de mümkün kılınmaktadır. Görsel 4 ve 5’te çocukların halı sanatına dair

sunulan bilgileri etkin ve daha kolay bir şekilde edinmelerine yardımcı olan müze video örneği görülmektedir.

Görsel 2 ve 3: Van Müzesi'nde görme ve işitme engellilerin, Türkçe bilmeyen mülteci bireylerin yararlanabilecekleri dijital araçlar-düzenekler

Görsel 4 ve 5: Van Müzesi'nde halı sanatına dair müze video destekli çalışma görüntüsü

Dezavantajlı çocuklardan özellikle farklı dil ve kültürel arka plana sahip çocukların müzede yer alan müze video gösterimlerinden, farklı koleksiyonların yerlerini gösteren ekranlardan, müzede girişte yerde döşenmiş interaktif görsel oyun zemininden, dokunmatik ve interaktif ekranlardan yararlanarak Anadolu kültürüne dair bilgileri edinmelerini, interaktif bir şekilde gerçekleştirirken bu bilgilerle kendi kültürleri arasında daha hızlı ve etkili bir şekilde bağ kurup benzerlikler üzerinden ortak duygular geliştirebilmeleri mümkün olmaktadır. Bu ortak duygular da atölye çalışmalarında ürettikleri çalışmalara yansıtılarak yapılan etkinliklerin başarılı sonuçlandığını göstermektedir. Görsel 6'da görüleceği üzere Van Müzesinde yer alan Minua Atölyesinde müze gezi ve etkinlik çalışmalarından sonra dezavantajlı mülteci, sığınmacı ve

göçmen çocukların Türkiye geçmiş medeniyeti ile özdeşlik kurdukları konulara dair koleksiyonda yer alan nesneler üzerinden çalışmalarını gösteren ürünler yer almaktadır.

Görsel 6: Van Müzesi'nde yer alan Minua Atölyesi ve bu atölyede dezavantajlı çocukların kendi kültürleri ile özdeşlik kurarak ürettiği ürünler.

Van Müzesi'nde ana dili bilmeyen mülteci, sığınmacı ve göçmen çocuklarla birlikte refakatsiz çocukların katıldığı çalışmalarda tüm grupla yapılan görüşmelerde sundukları dönütler içinde özellikle para, gündelik yaşama dair toprak, kilden yapılmış kap kacaklar ve takı konularında farklı medeniyetlerin kültürleri ile kendi kültürleri arasında bağ kurdukları tespit edilmiştir. Bu konulara dair koleksiyonların sergilerinde yer alan dijital kaynakların etkin bir şekilde kullanılabilmesi de ayrıca para, gündelik yaşam nesneleri ve takılar konusunu öne çıkarmıştır. Dijital kaynaklarla desteklenmeyen koleksiyonlarda; örneğin anıtsal yapılarda (mezar taşı, duvar örneği vs) çocukların koleksiyon ve ele alınan konu ile adaptasyonun sağlanması noktasında verilen bilgilerin edimlenmesinin zorlaştığı gözlemlenmiştir. Etkinlik sonunda çocukların anıtlar gibi koleksiyon öğelerine yönelik dönütleri de bu gözlem ve tespiti destekler nitelikte olmuştur.

Görse 7 ve 8: Van Müzesi'nde takı seksiyonunda yer alan LED televizyonda Van Havzasında geçmiş medeniyetlerin takı sanatı görselleştirilerek anlatılmaktadır.

Van Müzesi'ndeki dijital imkânların yanı sıra klasik anlamda yer alan desteklerden de yararlanılabileceği görülmüştür. Örneğin dezavantajlılar için eğitimli personel desteğiyle

koleksiyondaki sergilere dair bilgilerin aktarabilmesi veya ilgili etkinlik çalışmalarının yapılması çeşitli yöntemlerle mümkündür. Örneğin müze tercümanlarının desteğiyle veya görsel destekli klasik sergi etiketleriyle, sergi panolarıyla da ele alınan konular çalışılabilmektedir. Bu noktada dezavantajlı çocuklarla yapılan çalışmalara dayanarak her iki düzenek (klasik ve dijital destekli) karşılaştırıldığında dijital kaynakların kullanıldığı koleksiyonlarda çalışan çocukların amaç doğrultusunda daha hızlı ve etkin bir şekilde öğrendikleri, kazanımları edimledikleri gözlemlenmiştir. Yine müzede yapılan çalışmada her iki seçeneğe yönelik çocukların dönütleri de bu gözlem ve tespiti destekler nitelikte olmuştur. Görsel 9 ve 10'da klasik yöntemlerden olan sergilenen nesnelerin (para ve gündelik yaşama dair sergilerdeki nesnelerin) yazı eşliğinde görselinin, çizimlerinin sergi panosu üzerinde birlikte verilmesi özellikle dil bilmeyen ve işitme engelli çocuk grupları için etkili bilgi aktarım yollarından biri olduğu söylenebilir. Bu noktada aynı çalışmanın dijital teknolojiler üzerinde hazırlanmış ve interaktif olarak etkileşime açık versiyonunun çocuklar ve diğer bireyler tarafından tercih edilebilirliği açısından öne çıktığı da söylenebilir. Ayrıca belirtildiği üzere hedeflenen kazanımların aktarılması açısından dijital kaynak destekli sergi sunum yönteminin daha başarılı araçlar olduğu söylenebilir.

Görsel 9 ve 10: Van Müzesi'nde görselleştirmeye dair klasik sergi düzeneklerinden örnekler.

Bu bilgiler çerçevesinde Van Müzesi'nde mülteci, refakatsiz dezavantajlı çocuklara yönelik yapılan örneklem çalışmaya bakılacak olursa; birinci çalışma 12.02.2019 tarihinde Van Müzesi Müdürlüğü ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Arkeoloji Bölümü iş birliği ile iki farklı (12-15 ve 15-18) yaş grubuyla gerçekleştirilmiştir. Müzede, Van'da ve Van Gölü çevresinde yaşamış; Urartu, Roma, Bizans, Selçuklu, Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Osmanlı gibi dönemlere ait medeniyet ve kültürlerin eserlerine dair koleksiyonlar sergilenmektedir. Çocuklarla birlikte yapılan çalışmalarda bu farklı medeniyetlere ait eserler üzerinden karşılaştırmalı bir şekilde (gündelik yaşama dair mutfak malzemeleri gibi eserler) ortaklıklar ve farklılıklar öne çıkarılarak kültürel diyalogun geliştirilmesine yönelik zemin yaratılmıştır. Koleksiyon gezisinden sonra çocuklarla kültürlerarası benzerliklerin tespiti ve yaratıcı fikirlerle geliştirilip bir ürüne dönüştürülmesine yönelik workshop yapılarak hedeflenen kazanımlar pekiştirilmiştir. İkinci çalışma ise yine Van Müzesi'nde resim ve kil atölye çalışması şeklinde düzenlenerek 9-12 ve 15-18 yaş gruplarına yönelik gerçekleştirilmiştir. İlk grup olan 9-12 yaş ile Urartu döneminde (dileyen diğer dönemlerle de karşılaştırma yapabilir) beslenme ve mutfak kültürüne dair (sağlıklı yaşam hakkı ekseninde) koleksiyon üzerinden keşfettikleri ortaklıkları ve farklılıkları (seçtikleri nesneler eşliğinde) günümüz kültüründekilerle karşılaştırmalı olarak

görselleştirmeleri istenmiştir. İkinci grup olan 15-18 yaş ile de gezi boyunca başta Urartu kültürü olmak üzere farklı medeniyetlerde kültürel ve sanatsal yaşama dair dikkatlerini çeken bir konu ile (evlilikler, ticaret, dini ritüeller, takı sanatı, halı ve mimari sanatlar gibi) günümüz yaşantısındaki benzer konu ile karşılaştırılmasının (kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkı çerçevesinde) görselleştirilerek aktarılması istenmiştir. Bu çerçevede ilk çalışmada, özellikle fiziki gerçeklikte ürettikleri çizim ve görsellerin başarılı bir şekilde ortaya çıkarılmasında; dijital kiosklar, müze içine yerleştirilen müze LED ekranları, müze video gösterimleri, müzede farklı koleksiyonların yerlerini gösteren ekranlar, müzede girişte yerde döşenmiş interaktif görsel oyun zemini, dokunmatik ve interaktif ekranlar gibi dijital kaynaklı desteklerin olumlu etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Etkinlik sonrası atölye çalışmaları ve değerlendirme görüşmelerinden yola çıkılarak koleksiyondan dezavantajlı bireylerin yararlanabilme şekilleri iletişim ve anlamlandırma adına önemli veriler sunmuştur. Örneğin ele aldıkları objeyi bağlamına göre doğru değerlendirip edindikleri bilgiler ekseninde yorumlayabilmeleri; nesnelerin görsel detaylarını workshoplarda çalışırken ince detaylara dek fark edip işleyebilmeleri, elde ettikleri verileri güncel yaşam ve kültürle harmanlayıp ilişkisel yapılar sunabilmeleri gibi sonuçlar birer gösterge niteliğindedir.

Görsel 11: Van Müzesi'nde sergi girişinde yer alan hem klasik hem de dijital teknolojilerin birlikte kullanıldığı düzenek örneği. Görsel için Van Müze Müdürlüğü resmi web sayfasından yararlanılabilir

(<https://kvmgm.ktb.gov.tr/tr-44146/van-muze-mudurlugu.html>).

Müze sergilerinde ilgili koleksiyonların ekranın altında bulunan alanlara tablet yerleştirebilen ziyaretçilerin, aradıkları eseri rehber olmadan veya ülkenin anadilini bilme mecburiyeti taşımadan kolayca bulup, yüksek çözünürlükteki görsellerden yararlanarak koleksiyonlara dair veri elde etmeleri mümkün kılınmıştır. Ayrıca 9-12 yaş gruplarında müze ekranlarında aktarılan hikâyelerden yola çıkarak eğlenceli interaktif oyunlarından biri olan “sanat eserlerinin ziyaretçiler tarafından taklit edilmesi”, drama çalışmaları ile görselleştirilmesi, yer ekranı üzerinden sergi hikayesinin oyunlaştırılması farklı özelliğe sahip çocukların görseller ve beden dili üzerinden ortak duygu ve düşünce zemininde buluşturulmalarına imkân sağlamıştır.

Müzedeki heykeller gibi somut nesneleri anatomik olarak doğru şekilde taklit etmeye çalışan farklı gruptan çocuklar kendi deneyimini yaşarken, biryandan da temel insan yapısının ortak özelliklerinin öne çıkarılarak aynı türe ait olma duygu ve düşüncesinin geliştirilmesi de sağlanmıştır.

Müze de gerçekleştirilen ikinci çalışma ise 23.04.2022 tarihinde Van Müzesi Müdürlüğü, Van Aile ve Sosyal Hizmetler Vangölü Refakatsiz Çocuklar (ÇODEM), SGDD-ASAM ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü işbirliğinde düzenlenmiş olan 23 Nisan etkinliği çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (Van YYÜ Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği öğrencilerinin "Topluma Hizmet Uygulamaları" (<https://www.vansesigazetesi.com/van-muzesinde-23-nisan-coskusu/95263/>)). Bu çalışmada 23 Nisan gününün anlam ve öneminin aktarımından sonra dünyanın tüm çocuklarına armağan edilen bayram çerçevesinde sosyal uyum, kültürel diyalogu geliştirme ve refakatsiz, mülteci çocukların rehabilite edilmeleri amacıyla etkinlik müze gezisi ile paralel yürütülecek arkeopark kazı etkinliği düzenlenmiştir. Etkinlikte çocuklar 15'er kişi olarak (tüm grup erkek çocuklardan oluşmuştur) üç gruba bölünerek, dönüşümlü olarak müze gezisi ve kazı alanında gömülü olan materyalleri bulmaları-buldukları nesneleri arkeoparkın kenarındaki puzzle/yapboza yerleştirmeleri üzerine kurulu oyun çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Müze gezisi ve arkeopark gezisinden sonra çocukların edindikleri deneyimleri, bilgileri pekiştirmelerine yönelik duygu, düşüncelerini aktarabilecekleri bir kil atölyesi ve pankart workshop çalışması ile etkinlik sona ermiştir. Pankart workshopunda Çocuk Hakları içeriği üzerinden hazırlanan pankartın üzerine çocukların seçecekleri bir hak ile günün anlam-önemine, yaptıkları kültürel etkinliğe dair fikirlerini birleştirerek stickerlara yazacakları, çizecekleri şekli yapıştırmaları istenmiştir. Bu bağlamda birbirlerinden de interaktif şekilde bilgi alışverişinde bulunarak hazırladıkları stickerları pankartın üzerine yapıştırmışlardır. Pankart çalışması bittikten sonra özel olarak tasarlanmış tişörtlerle pankartın önünde anı fotoğrafı çektiler ve etkinlik sonlandırılmıştır. Kil atölyesinde de gruplar oluşturularak ortak nesne belirleyip kilden nesnenin üretilmesinde iş birliği içinde çalışmışlardır. Seçtikleri nesneler ortak kültürel değerleri taşıyan nesneler olmuştur. Böylelikle birbirileri arasında ortak noktalarda buluşabilecekleri kültürel değerler ve uygulamaları keşfetmişlerdir. Görsel 12'de söz konusu çalışmaya dair basında çıkan bir haber yer almaktadır. Bu görsel üzerinden ve ilgili haberde de görüleceği üzere farklı kültürel ve arka plana sahip çocuklarla müze de yapılan çalışmalarda görsel dilin öne çıktığı göz önüne alındığında söz konusu müze etkinliklerinde amaçlanan anlamlandırma süreçlerinden kültürel uyumun sağlanmasına dek pek çok hususta başarı elde edilmiştir. Yapılan çalışmanın başarılı sonuçlanmasındaki önemli etkenlerden biri de görselde arkeopark alanında toplanan çocuklarla bir ön çalışma yapılmış olmasıdır. Bu ön çalışmada hem müzeye gelmeden önce müze ve çalışılacak koleksiyonlara dair verilen bilgiler hatırlatılmıştır hem de müze de bulunulacak süre boyunca yapılacak etkinliklerin neler olduklarına, içeriklerine, amaçlarına ve nasıl uygulanabileceklerine dair bilgilendirmede yapılmıştır. Daha sonra müze de yine ön çalışmalardan biri olarak mini kaynaştırma oyunu oynanarak müzeye gelen farklı özelliklere sahip çocukların (yerel refakatsiz çocuklar, mülteci refakatsiz çocuklar, ebeveyni olan mülteci çocuklar gibi) diyalog kurmalarına zemin yaratılmıştır. Özellikle heykel oyununda sanatın evrensel dillerinden olan müzik, ritim ve beden dili eşliğinde serbestçe dans eden çocukların kültürel diyalog adına ilk ilişkisel diyalog adımlarını attıkları tespit edilmiştir. Etkinler sonrasında yapılan değerlendirmede çocukların farklı zamanlarda yaşamış ve farklı kültürlerle sahip insanların hala günümüzde devam ettirilen birçok şeyde; düğün, cenaze, kutlamalar gibi ortak noktaların olduğu farkındalığı artırılmıştır. Van Müzesi'nde gerçekleştirilen ikinci etkinlikteki arkeopark

çalışması hem görsel dil eksenli hem de interaktif, uygulamalı bir çalışma şeklinde tasarlandığından müzedeki dijital sergi düzenekleri ve ilgili dijital araç gereçler bu çalışmanın kazanımlarını başarılı bir şekilde elde edilmesinde rol oynamıştır.

Görsel 12: Dezavantajlı grupla Van Müzesi'nde Kültürel Uyum Çalışmaları. *Van Sesi Gazetesi*. Fahrettin Yiğit'in haberinden yararlanılmıştır (WEB:<https://www.vansesigazetesi.com/van-muzesinde-23-nisan-coskusu/95263/>)

Van Müzesi'nde yapılan 23 Nisan Etkinliğinin, yerel basında çıkan haberler ile de medya aracılığıyla bölge halkında mülteci, refakatsiz ve diğer dezavantajlı çocuklara yönelik farkındalık oluşturmaya yönelik bir çalışma olması açısından ayrıca değerli bir kazanım olduğu düşünülmektedir. Yerel basında yer alan haber metinlerinde konuyla ilgili bilgi veren İl Kültür ve Turizm Müdürü Erol Uslu'nun basına yansıyan şu sözleri de gösterge niteliğindedir:

Bu en güzel ve anlamlı günde, adeta bir açık hava müzesi olan ülkemizde çocuklarımıza müze bilincini kazandırmak, müzeciliğin sadece vitrinler arkasında sergilenen eserlerden ibaret olmadığını, arkeoloji biliminin, kültürün, kültürel mirasın ne olduğunu sadece anlatarak değil göstererek, dokunarak, deneyimleyerek öğretmek amacı ile hazırlamış olduğumuz 'Arkeopark' alanımızı Van Müzesi içerisinde açmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Van Arkeopark alanının ilk misafirleri ise Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, SGDD- ASAM ve ÇODEM iş birliği içerisinde ziyarete gelen sığınmacı çocuklar oldu. Arkeopark alanında düzenlenen programda, Van Müzesi uzmanlarından arkeolojik kazı teknikleri öğrenen çocuklar, ayrıca alanda kazı yaptılar. Pazıllar üzerinde bastırılan eserler kum içerisine gömülerek çocuklardan bunları bulmaları ve pazılı tamamlamaları istendi. Ardından ise tamamlanan pazılı, müze içinde bulunan eserle eşleştirilerek bulunması istenmiştir. Öğrenciler bu şekilde hem arkeolojik kazı tekniklerini hem de eserleri tanıma fırsatını bulurken bu işlemi ağırlıklı olarak görsel dili kullanarak gerçekleştirmişlerdir (Yiğit, 2022: WEB).

Yukarıdaki veriler çerçevesinde, Van Müzesi'nde gerçekleştirilen her iki çalışmada da mülteciler gibi dezavantajlı çocukların ülkenin ana dilini bilmemelerinden kaynaklı engellere rağmen formel-resmi olmayan eğitim çalışmalarında aktif bir şekilde yer alabilmelerine olanak sağlayan faktörlerden biri müze bünyesinde sergilerin aktarılmasında kullanılan dijital teknoloji ürünü sergi düzenekleri, araç-gereçleridir. Dezavantajlı çocuklar ve diğer bireyler müzedeki dijital kaynaklardan yararlanarak müze mekânlarında özellikle görsel-tekno dil üzerinden eserlerle çalışabilme imkânı bulabilirler. Okullar, sivil kuruluşlar ve ilgili diğer oluşumlar da bölgede kültürel uyum çalışmalarında Van Müzesi ve olanaklarından yararlanarak nitelikli çalışmalar üretebilirler. Yapılan iki örnek çalışma da Van Müzesi'nin koleksiyonları ile sergileme olanaklarının bu noktada kolaylaştırıcı olabilecek nitelikte işlevsel olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada etkinlikler sonrası çocuk gruplarıyla yapılan değerlendirmede hem kendi aralarında hem de edindikleri bilgi çerçevesinde farklı dönemlerde yaşamış kültürden insanlarla empati kurma ve ortak insani değerlerde buluşabilme becerilerini geliştirmeleri örnek olarak sunulabilir.

Sonuç

2000'lerden sonra dijital çağ denilen ve yeni medya eksenli araçlar aracılığı ile kodlarla üretilen sanal zeminde; sanal, artırılmış ve karma gerçeklik türleri içinde yaşamaktayız. Bu dönemde doğan yeni nesil (Z veya Alfa nesli) için dijital çağ ve kültürü yaşamlarının bir parçası olarak algılanmalıdır. Buna yönelikte uluslararası arenada çalışmalar yürütülmektedir. Örneğin Yeni İnsan Hakları-Dijital İnsan Hakları elektronik ortamda yaşanan yeni hayat formundaki ilişkiler ağının hakkaniyetli işlemesi adına dijital çağ ekseninde yeniden ele alınmaktadır. Bu bağlamda özellikle dijital kaynaklara erişimi kısıtlı olan dezavantajlı grup mevzuu, çözülmeyi bekleyen bir dizi sorun yumağı olarak varlığını korumaktadır. Dezavantajlı çocuklar açısından dijital kaynaklara erişim sorununun çözümüyle birlikte bu kaynakların kendi hakları doğrultusunda kullanılabilir kılınması adına dijital okuryazarlık önemli bir noktada durmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu avantajlardan en etkili şekilde yararlanabilmek ve bu teknolojileri kullanırken karşı karşıya kalılabilecek riskleri azaltmak için dijital medya okuryazarlığı becerisine sahip olmak gerekiyor. Dijital okuryazarlık, bireylerin çok fazla yolla iletişim kurmalarını ve öğrenmelerini sağladığından dezavantajlı çocuklar için acil durumlarda korunma imkânları sunar. Sosyal düşünceden eleştirel düşünceye kadar değişen çeşitli beceriler, bireylerin dijital cihazların anlamlarını yorumlamasına olanak tanıdığından, dezavantajlı çocukların bu türden imkânlardan mahrum bırakılması erişim hakkı ihlalidir. Bu nedenle de kaynaklara erişim ve kullanabilme becerileri geliştirilmelidir. Bu durum kültür alanında da geçerlidir ve son zamanlarda formel olmayan eğitim kurumları olan müzelerde dijital kaynakların kullanılması mülteciler gibi dezavantajlı grupların da yapılan çalışmalara katılımına imkân sunmaktadır. Türkiye müzeleri özellikle de sınır bölgelerinde olan müzeler mülteciler gibi dezavantajlı bireyler açısından kamusal hizmet misyonlarını yerine getirme amacıyla, hâlihazırdaki uygulamaların katılımı nasıl desteklediği veya engellediği konusunda değerlendirmeler yapmalıdır. Müzeler toplumdan ayrı düşünülemez ve müzelerin kültürel spektrumdaki önemli paydaşlar olduğu göz önüne alınmalıdır. Bu noktada müzelerin her gruptan bireylere etki eden eylemlere sahip oldukları da bilinmelidir. Bu çalışmada, müze mekânları adına Van Müzesi örneğinde engellere ve motivasyonlara odaklanarak ırk, etnik ve farklı menşei köken ile sanatsal çalışmalara katılım arasındaki ilişki dijitalleşme ekseninde örnek çalışma eşliğinde irdelendi. Müze mekânlarında kullanılan dijital teknoloji ürünleri bağlamında dezavantajlı gruplar için görsel-tekno dilin kültürel uyumun sağlamasına yönelik etkili sonuçlar

verdiği tespit edildi. Normal koşullarda yani dijital teknolojiler olmadan ve görsel dilin hâkim kılınmadığı çalışmalarda mülteci, sığınmacı gibi dezavantajlı bireylerin avantajlı vatandaşlara oranla müze etkinliklerine katılım olasılığının daha düşük olduğu çalışmalarla ortaya konulmuşken; benzer şekilde mülteci, sığınmacı ve göçmen diye tanımlanan ırksal ve etnik açıdan çeşitli özelliklere sahip ziyaretçilerin kültürel miras bilgisini edindikten sonra ve teknolojik odaklı iletişim kanalıyla müze etkinlik katılımında bulunduklarında birincil gerçeklikteki ana dil bariyerinin minimize edildiği ortaya konulmuştur. Müzelerin dijital kaynaklarında kullanılan görsel-teknolojik dilin mülteci gibi dezavantajlı bireylerin ana dil bariyerini oldukça azalttığı ve yine aynı bireyleri kültürel uyum çalışmalarına yönelik motive ettikleri de tespit edilmiştir. Bu çalışmada bazı bulgular, mülteciler gibi dezavantajlı bireyler için ırksal eşitsizliklere ek olarak müze katılımındaki sosyoekonomik eşitsizlikler üzerine yapılan önceki araştırmaları destekler nitelikte olsa da müzeye gelen bu grupların en azından dijital kaynaklar ekseninde dil problemini aşabilme imkanına büyük oranda sahip olabileceklerini göstermektedir. Yine daha önceki çalışmalarda ortaya konulan “gelir ve eğitim gibi daha fazla kaynağa sahip olan kişilerin katılım olasılığı daha yüksekken, aileler gibi daha fazla yükümlülüğü olan kişilerin katılım olasılığı daha düşük olması” durumu da uzaktan katılım adına dijital kaynakların etkin kullanılması ile büyük oranda aşılabilmek durumunu da ortaya koymaktadır. Özetle bu çalışmada, Van Müzesi katılımcılarının ırksal, etnik ve menşei çeşitliliği açısından ve ayrıca bir müzeyi ziyaret etmenin olası engellerinden olan dil sorununun ne şekillerde aşılabildiği irdelendiğinde yukarıda dile getirilenler ekseninde yerinden edilmiş ve diğer dezavantajlı grupların kültürel uyum noktasında olumlu sonuçlar ortaya koydukları gözlemlenmiştir. Yine olumlu bağlamda mülteci ve yoksul çocukların kültürel mirasla ilgili çalışmalarda diğer çocuklara göre daha fazla motive oldukları tespit edilirken; yerli çocukların da farklılıkları tanımaktan memnuniyet duydukları tespit edilmiştir. Tüm bunlar da, dijital çağda müzeleri daha kapsayıcı hale getirme konusundaki çalışmalara ivme katılması gerektiğine dair aciliyeti vurgulamaktadır.

Kaynakça

- Acevedo, S. ve Madara, M. (2015). The Latino Experience in Museums: An Exploratory Audience Research Study. Retrieved from <http://www.contemporanea.us/wp-content/uploads/2015/04/Latino-Experience-in-Museums-Report-Contemporanea.pdf>
- Betts, A. (2013). Survival Migration: Failed Governance and the Crisis of Displacement. Published by: Cornell University Press. <https://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt32b5cd>
- Alves Moreira, A., I. ve Jakobi, A., L., P. (2021). Re-voicing The Unheard: Meta-Study on Arts-Based Interventions for Social Inclusion of Refugees And Asylum-Seekers, *Journal of Education Culture and Society*, 12(2), 93-112.
- Ayyıldız, M. E., Demir, A. O. (2022). Dijital Dönüşüm Olgunluk Seviyesinin Ölçülmesine Yönelik Modellerin İncelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi*. 6(12), 61-80.
- Azmat, F. ve Rentschler, R. (2017). Gender and Ethnic Diversity on Boards And Corporate Responsibility: The Case of The Arts Sector. *Journal of Business Ethics*, 14, 317–336.
- Black, G. (2012). *Transforming Museums in the Twenty-first Century*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203150061>
- Boersma, S. (2023). The Aftermaths of Participation: Outcomes and Consequences of Participatory Work with Forced Migrants in Museums, Bielefeld: Transcript.
- Bostancı, M. (2019). Dijital Müzecilik ve İnteraktif İletişim: Sfmoma ve Mori Dijital Sanat Müzesi Örnekleri. *UNIMUSEUM*, 2(2), 34-39. <https://www.childrens-rights.digital/index.php>
- Child Protection and Children’s Rights in the Digital World. (2024). *Childrens-rights.digital*. Erişim Adresi:

- Ciolfi, L. ve Bannon, L., (2002). Designing Interactive Museum Exhibits: Enhancing Visitor Curiosity Through Augmented Artefacts—Eleventh European Conference on Cognitive Ergonomics, Catania, Italy, 8–11 Eylül 2002
- Convention on the Rights of the Child. (2021). *United Nations*. General comment No. 25 (2021) On Children’s Rights in Relation to the Digital Environment.(2025). Erişim Adresi: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>.
- The Convention on the Rights of the Child: The Children’s Version. Erişim Adresi: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text-childrens-version>
- “Protecting Children’s Rights in a Digital World”. (2024). *UNICEF*. Erişim Adresi: <https://www.unicef.org/croatia/en/stories/protecting-childrens-rights-digital-world>
- Dijital Dönüşüm Nedir ve Neden Önemlidir?. (2023). *SAS Institute*. Erişim Adresi: https://www.sas.com/tr_tr/insights/data-management/digital-transformation.html
- Dijital. *Merriam Webster Dictionary*, 2024. Erişim Adresi: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/digital>
- Dijitalleşme. *Cambridge Dictionary*, 2024. Erişim Adresi: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/digitalize?q=digitalization>
- Falk, J. (1995). Factors Influencing African American Leisure Time Utilization of Museums. *Journal of Leisure Research*, 27(1), 41–60.
- Falk, J. H., ve Dierking, L. D. (2013). *The Museum Experience Revisited*. London: Routledge.
- Garibay, C. (2009). Latinos, Leisure Values, and Decisions: Implications for Informal Science Learning and Engagement. *The Informal Learning Review*, 94, 10–13.
- González-Herrera, A., Díaz-Herrera, A., Hernández-Dionis, P., ve Pérez-Jorge, D. (2023). Educational and Accessible Museums And Cultural Spaces. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1). <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01563-8>
- Gorny, L. (2023). Migration Museum Film Highlights Essential Role of Migrant Workers in NHS. Erişim Tarihi: 02.02.2025. <https://www.itsnicethat.com/news/migration-museum-heart-of-the-nation-speak-film-200623>
- Hall, S. (2010). *Representation Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage Publications Ltd.
- Hooper-Greenhill, E. (2000). *Museums and the Interpretation of Visual Culture*. London: Routledge.
- Irizarry, M. (2021). Technological Reshaping of Traditional Museum Roles: Digitization and the Emergence of Virtual Museums in the Age of COVID-19. <https://beyondboundariesjournal.org/portfolio/irizarry-fall2021/>
- Jæger, B. (2021). Digital Citizenship – A review of the academic literature. *Dms – Der Moderne Staat – Zeitschrift Für Public Policy, Recht Und Management*, 14(1–2021), 24–42. <https://doi.org/10.3224/dms.v14i1.09>.
- Janes, R., R. ve Conaty, G., C. (2005). Introduction. Robert R. Janes ve Gerald T. Conaty (Ed.), *Looking Reality in the Eye Museums and Social Responsibility* içinde, (1-18). Calgary, Calgary Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv6cfpwc>
- Jun, J., Kyle, G. T. ve O’Leary, J. T. (2008). Constraints to Art Museum Attendance. *Journal of park and recreation administration*, 26(1), 40–60.
- Kinsley, R. P. (2016). Inclusion in Museums: a Matter of Social Justice. *Museum Management and Curatorship*, 31(5), 474–490. <https://doi.org/10.1080/09647775.2016.1211960>
- Küresel Bilgi Toplumu Sözleşmesi Şartı (Okinawa, 22 Temmuz 2000). United Nations Economic and Social Commission for Western Asia. Erişim Adresi: <https://archive.unescwa.org/okinawa-charter-global-information-society>
- Lynch, B. (2017), Migrants, Museums and Tackling The Legacies of Prejudice. Christina Johnson ve Pieter Bevlander (Ed.), *Museums in a time of Migration: Re-thinking museums’ roles, representations, collections, and collaborations*, içinde (225-242), Sweden: Nordic Academic Press.
- Marty, P. F. (2007). Museum Websites and Museum Visitors: Before and After the Museum Visit. *Museum Management and Curatorship*, 22(4), 337–360. <https://doi.org/10.1080/09647770701757708>

- Museums Association. (2025). Cultural Right and Cultural Democracy. Erişim Tarihi: 02.02.2025. https://www.museumsassociation.org/site-search/?_keyword=cultural+democracy
- Naguib S., A. (2013) Collecting Moments of Life. Museums and the Intangible Heritage of Migration, *Museum International*, 65:1-4, 77-86, <https://doi.org/10.1111/muse.12035>
- Okinawa, 22 Temmuz (2000). *Japan Leaders*. Erişim Adresi: https://g7g20-documents.org/fileadmin/G7G20_documents/2000/G7/Japan/Leaders/1%20Leaders%27%20Language/Okinawa%20Charter%20on%20Global%20Information%20Society_22072000.pdf
- Okinawa, 22 Temmuz 2000 Sözleşmesi. Ministry of Foreign Affairs of Japan. Erişim Adresi: <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/2000/documents/charter.html>
- Parry, R. (2007). *Recoding the Museum: Digital Heritage and the Technologies of Change*. London: Routledge.
- Peng, J. (2022). *Research on the Transformation of Smart Museums Under the Internet Thinking: A Case Study on the Palace Museum*. *Art and Society*, 1(1), 37–41.
- Rodenhurst, K. (2007). Engaging Refugees And Asylum Seekers. <https://archive-media.museumsassociation.org/16122013-engaging-refugees-and-asylum-seekers-report-2007.pdf>
- Sandell, R. (2002). Museums and the Combating of Social Inequality: Roles, Responsibilities, Resistance. Richard Sandell (Ed.), *Museums, Society, Inequality* içinde, (3-23). London, Routledge. Erişim Adresi: <https://doi.org/10.4324/9780203167380>
- Sandell, R. (2007). *Museums, Prejudice and the Reframing of Difference*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203020036>
- UN- Universal Declaration of Human Rights, tarihsiz: WEB/ <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
- UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity/UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Beyannamesi, UNESCO, 2001. WEB/ <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity>
- UNESCO. (2001). Universal Declaration on Cultural Diversity. Erişim Tarihi: 02.02.2025. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000127162>
- United Nations. (1948). Universal Declaration of Human Rights. Erişim Tarihi: 02.02.2025. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
- Van Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü öncülüğünde Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, SGDD-ASAM ve ÇODEM işbirliği ile Van Müzesi'nde 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlandı. *Van Sesi Gazetesi*. Fahrettin Yiğit'in haberinden yararlanılmıştır. Erişim Adresi: WEB: <https://www.vansesigazetesi.com/van-muzesinde-23-nisan-coskusu/95263/>
- Van Sesi Gazetesi. Fahrettin Yiğit. <https://www.vansesigazetesi.com/van-muzesinde-23-nisan-coskusu/95263/>
- Van Sesi Gazetesi. Fahrettin Yiğit. <https://www.vansesigazetesi.com/van-muzesinde-23-nisan-coskusu/95263/>
- Yiğit, F. (2022). Van Müzesi'nde 23 Nisan Coşkusu. *Van Sesi Gazetesi*. Erişim Adresi: <https://www.vansesigazetesi.com/van-muzesinde-23-nisan-coskusu/95263/>
- Yiğit, F. (2022). Van Müzesi'nde 23 Nisan Coşkusu. *Van Sesi Gazetesi*. Erişim Adresi: <https://www.vansesigazetesi.com/van-muzesinde-23-nisan-coskusu/95263/>

EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH

Functionalization of Visual-Technological Language in Cultural Adaptation Studies for Disadvantaged Groups in Museum Spaces: Van Museum Example

Recently, cultural pluralism and cultural cohesion have been addressed as a matter of information society, especially in studies conducted with the digitalization process. In the period called the digital age, on the one hand, new technology products (virtual reality, augmented reality) enter human life and create a more livable environment, on the other hand,

in the new order consisting of information societies and media culture, human mobility is increasing at an extraordinary speed. Migrant and refugee mobility, which is one of the most important mobility of our age, is one of the most important issues on the world agenda. In this sense, mobility, which is one of the important components of the new age, means people who can work and communicate easily from anywhere in the world with digital resources; it also corresponds to the existence of people who leave their country for different reasons (voluntary or compulsory). Especially disadvantaged groups such as displaced refugees and asylum seekers often face different problems in terms of accessing and exercising basic rights, are marginalized and pushed to the margins of social life. On the other hand, museums, which have become centers of interaction and diversity, can serve as meeting points for these multicultural societies. In this era of mass migration crises, museums are uniquely positioned to serve as spaces of intercultural interaction, especially for people who have been uprooted from their homes, such as asylum seekers and refugees. In this study conducted in Van to draw attention to the intercultural bridging role of museums, which stand out with their multicultural and inclusive nature, it is aimed to point out that museums are not only places where historical and artistic products are exhibited, but also democratic spaces where individuals from different cultures interact and share information. In this study, the importance of visual techno language in activating migrants in museum spaces was emphasized. Techno language is interpreted as the use of applications such as digital and interactive screens, computer-aided virtual guides and screens, and augmented reality. At this point, the technodil used in the Van Museum allows asylum-seeker and refugee children from disadvantaged groups to interact with artistic and historical products in the museum without language barriers, leads to the development of their sense of belonging, and contributes to their cohesion by providing the opportunity to meet individuals from different cultures. Thanks to the technological devices used, it was observed that even if the migrant children did not speak Turkish, they gained an idea about the history and meaning of the artifacts in the museum and learned not only about the cultural elements of Turkey but also about the elements of other cultures. Especially thanks to the technological guide with audio and subtitles, migrants were transformed from passive to active and participatory individuals. All this makes the Van museum space more democratic and inclusive. In addition to the mainstream culture, the facilitations made for disadvantaged and minority groups reveal that the museum makes it possible to reach a wider audience. Van Museum, where some of the technological facilities are used, also serves as a center of social transformation and development.

